

Duygudurum ve Cinsiyet Benzerliği Nezaketsiz Davranış Karşısında Affediciliği Etkiler mi? *

Do Mood and Gender Similarity Affect Forgiving Uncivilized Behavior?

ÖZET

Duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisini incelemek için yapılan bu çalışmada, alanyazın incelemeleri sonucunda pozitif duygudurum koşulundaki bireylerin negatif duygudurum koşulundaki bireylere kıyasla affetme düzeylerinin daha yüksek olacağı ve bireylerin hemcinslerine karşı cinslerine kıyasla daha yüksek affetme düzeyine sahip olacakları öngörülmüştür. Bu öngörüler test etmek amacıyla iki deney yapılmıştır. İki çalışmada da katılımcılar Güneydoğu Anadolu bölgesindeki bir üniversitenin öğrencilerinden kolay örneklem yolu ile seçilmiştir. Seçilen katılımcılar 4 koşula seçkisiz atama yöntemi ile atanmıştır. 380 katılımcı ile gerçekleştirilen birinci deneyin bulguları literatür ve hipotezleri desteklememiş duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir etkisi bulunamamıştır. Senaryonun yeteri kadar güçlü olmaması ilk çalışmanın sınırlılığı olarak görülmüş ve senaryo değiştirilerek çalışma yinelenmiştir. İkinci çalışma 70 kişiye uygulanmış ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisi tekrar anlamsız bulunmuştur. Duygudurumun ise affetme üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu bu çalışma ile gösterilmiştir. Pozitif duygudurum koşulundaki katılımcıların affetme ortalamalarının (Ort= 5.26) negatif duygudurumdaki katılımcıların affetme ortalamalarından (Ort=3.65) yüksek olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle pozitif duygudurumdaki bireyler negatif duygudurumdaki bireylere kıyasla nezaketsiz davranış karşısında daha affedicidir.

Anahtar Kelimeler: Affetme, Pozitif Duygudurum, Negatif Duygudurum, Cinsiyet Benzerliği.

ABSTRACT

This study has conducted to examine the effect of mood and gender similarity on forgiveness. As a result of literature review, it was predicted that positive mood condition would be more forgiving than negative mood condition and that same-sex condition would be more forgiving than opposite sex condition. Two experiments were conducted to test these predictions. In both studies, participants were selected by convenience sampling from the students of a university in the Southeastern Anatolia region of Turkey. The selected participants were randomly assigned to 4 conditions. The findings of the first experiment with 380 participants did not support the literature and hypotheses, and no significant effect of mood and gender similarity on forgiveness was found. The fact that the scenario was not strong enough was seen as a limitation of the first study and the study was repeated by changing the scenario. The second study was applied to 70 participants and the effect of gender similarity on forgiveness was again found to be insignificant. This study showed that mood had a significant effect on forgiveness. The mean forgiveness of the participants in the positive mood condition (Mean= 5.26) was higher than the mean forgiveness of the participants in the negative mood condition (Mean=3.65). In other words, individuals in positive moods are more forgiving in the face of unkind behavior than individuals in negative moods.

Keywords: Forgiveness, Positive Mood, Negative Mood, Gender Similarity.

GİRİŞ

Yıllar boyunca teolojik bir kavram olarak görülmesi sebebiyle psikoloji literatüründe kendine sınırlı bir yer bulan affetme kavramı ile ilgili çalışmaların son yıllarda arttığı görülmektedir. Psikoloji bilminde bu kavrama olan ilginin artmasının sebebi olarak affetmenin bireyin fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerinde yarattığı pozitif etkilerin fark edilmesi sebep gösterilebilir (Scobie & Scobie, 1998). Affetmenin, iyi oluş, depresyon, anksiyete gibi kavramlarla ilişkisi incelenmiştir (Brown, 2003; Rowell vd., 2020; Toussaint & Webb, 2005; Tse & Yip, 2009). Affetmenin bireylerin ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkileri, bu süreci etkileyen değişkenlerin anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Affetme kavramı ile ilgili alanyazında ortak bir tanıma ulaşamadığı görülmekle beraber kabul görmüş bazı tanımlar mevcuttur. Bu tanımların genel olarak duygulara odaklandığı ve incinen kişilerin inciten kişiye yönelik olumsuz duygularının ortadan kalması ve olumlu duyguların devreye girmesi olarak ele aldığı görülmektedir (Berry vd., 2005; Enright & Coyle, 1998; Enright & North, 1998). Bugay ve Demir (2011)'e göre ise

Tansu Tüfenk¹
Hamit Coşkun²

How to Cite This Article

Tüfenk, T. & Coşkun, H. (2025).
“Duygudurum ve Cinsiyet Benzerliği Nezaketsiz Davranış Karşısında Affediciliği Etkiler mi?” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:11, Issue:4; pp:607-617.
DOI:
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15282787>

Arrival: 01 February 2025

Published: 28 April 2025

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Bu makale Prof. Dr. danışmanlığında yürütülen “Duygudurum ve Cinsiyet Benzerliğinin Affedicilik Üzerindeki Etkisi” başlıklı tezden türetilmiştir.

¹Doktora Öğrencisi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji ABD, Bolu, Türkiye, ORCID: 0009-0001-0097-1371

²Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji ABD, Bolu, Türkiye, ORCID: 0000-0002-5509-8717

duygusal olarak olumluya doğru ilerlemenin yanında davranışsal ve bilişsel olarak da olumluya ilerleme gerçekleşmektedir. McCullough vd. (1997) ise affetmeyi motivasyonel bir süreç olarak ele almakta, intikam alma ve kaçınma motivasyonunda azalma olduğunu uzlaşma ve iyi niyet motivasyonunda artış olduğunu savunmaktadır. Alanyazında affetme kavramı üç boyutta ele alınmaktadır. Affetmenin bahsedilen boyutları incinen kişinin kimi affettiği ile alakalıdır. Kişinin kendisine karşı veya başkasına yönelik gerçekleştirdiği hatalı bir davranış sonrasında ortaya çıkan kendine yönelik negatif duygu ve davranışların yerini pozitif duygu ve davranışların alması kendini affetme boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır (Hall & Fincham, 2005; Holmgren, 1998; Tangney vd., 2007). İkinci boyut olan başkalarını affetmede bu kez dışardan bir bireyin hatalı davranışın aktörü olduğu ve bu aktöre yönelik olumsuz duygu ve davranışların yerini olumlu duygu ve davranışların aldığı görülmektedir (Enright vd.,1998). Üçüncü boyut, ihlalin kişinin kendisinden veya başka birinden kaynaklanmadığı, bireyin temel varsayımlarını (“İyi insanların başına kötü şeyler gelmez”) ihlal eden durumlara (hastalık vb.) yönelik olumsuz duyguların olumlu veya nötr duygulara dönüşmesi ile tanımlanan durumu affetme olarak belirtilmektedir (Thompson vd., 2005).

Kişiler arası benzerliğin kişilerin kendilerini birbirlerine daha yakın hissetmesine ve birbirlerine daha anlayışlı olmasına sebep olacağı kuramcılar tarafından desteklenmektedir (Byrne, 1971; Tajfel & Turner, 1979). Sosyal Kimlik Kuramı iç grup ve dış grup kavramlarından bahsetmekte; bireylerin kendilerini aynı grupta tanımladıkları kişileri iç grup olarak gördüklerini ve iç grup olarak gördükleri kişilere daha olumlu yaklaşma eğiliminde olacaklarından bahsetmektedir (Tajfel & Turner, 1979). Buna paralel olarak bireylerin kendilerine benzeyenlere ve iç grup olarak algıladıkları bireylere yönelik affediciliklerinin de daha yüksek olmasına sebep olacağı düşünülmektedir. Benzerlik-Çekim Yaklaşımının temelinde bireyler kendilerine benzeyenlerle karşılaştıklarında kendi benliklerini pekiştirerek sosyal açıdan kabul gördüklerini onaylandıklarını düşüneceklerdir ve dolayısıyla kendilerine benzeyenlere daha çok ilgi duyacaklar daha olumlu yaklaşacaklardır (Byrne, 1971). Bu yaklaşım ile paralel olarak kişilerin kendilerine benzeyenleri affetme eğilimleri benzemeyenlere kıyasla daha fazla olacaktır. Kişilerin hemcinslerini karşı cinslerine kıyasla iç grup olarak algılayacağı ve kendilerine benzer olarak görecekları söylenebilir. Bu noktada hemcinslerine daha affedici olacakları varsayılabilir. Literatürdeki bu görüşlere rağmen affediciliğin cinsiyet benzerliği özelinde farklılaşıp farklılaşmadığının yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Literatürdeki cinsiyet benzerliği ile ilgili çalışmalar incelendiğinde kavramın ağırlıklı olarak satın alma davranışlarında veya örgüt içerisindeki kişilerarası ilişkilerde incelendiği görülmektedir (Berkovich, 2018; Crosby vd., 1990; Dwyer vd.,1998; Elkins vd., 2001; Graves & Powell, 1995; Smith,1998). Kavramın farklı bağlamlarda ve farklı değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi cinsiyet benzerliğinin günlük hayattaki ikili ilişkilerde önemli bir yer tutması sebebiyle önemli görülmektedir. Affetme kavramı da bunlardan biridir. Ancak bu iki değişkenin ilişkisi ile ilgili çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Alanyazında cinsiyet benzerliği ve affetme arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmanın bulguları bireylerin hemcinslerine daha affedici olduğunu göstermektedir (Cornock, 2002).

Duygudurum kavramının literatürde iyi oluş, yemek, bağımlılık, uyku süresi vb. birçok kavramla ilişkisinin incelendiği göze çarpmaktadır (Acar, 2019; Ata, 2019; AlAmmar vd., 2020; Kocaman, 2019; Pine vd., 2020; Short vd., 2020; Sürmeli, 2019; Yılmaz, 2019). Kavramın affetme ile olan ilişkisinin birçok kuramcı tarafından desteklendiği görülmektedir. George ve Brief (1992), olumlu duygudurumdaki bireylerin olumlu davranışlar sergilemeye daha eğilimli olacaklarını belirtirken Clore vd. (2014) olumlu duygudurumdaki bireylerin olumsuz duygudurumdaki bireylere kıyasla çevresini daha olumlu algılayacaklarını belirtmişlerdir. Faydacı durumsallık kuramı, birey eğer olumlu duygudurumda ise bu durumu korumaya eğilimli olacaklarından bahsetmektedir (Hirt vd., 1997). Bu görüşlerden yola çıkarak olumlu duygudurumdaki bireylerin olumsuz duygudurumdaki bireylere kıyasla affetme eğiliminin daha yüksek olacağı söylenebilir (Fehr vd., 2010).

Literatürde duygudurum ve affetme üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde iki değişken arasındaki ilişkinin desteklendiği görülmektedir. (Cabras vd., 2017; Marks vd., 2013; Nguyen, 2008; Ryan ve Kumar, 2005). Nguyen (2008) yaptığı çalışma ile olumlu duygudurumdaki bireylerin olumsuz duygudurumdaki bireye kıyasla daha affedici olduklarını saptamış fakat kullandığı manipülasyonların çalışmaması sebebiyle çalışmada geçerli bir nedensellik ilişkisi saptanamamıştır. İki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışma ise Cabras ve ark. (2017) tarafından yapılmış, ruh sağlığı ve duygudurum arasındaki ilişkide affetmenin aracılık ettiği saptanmıştır. Marks ve ark. (2013) ise duygudurumu negatif ve nötr olmak üzere iki boyutta ele alarak negatif duygudurumdaki bireylerin pozitif duygudurumdaki bireylere kıyasla daha affedici olduklarını saptamıştır. İlgili çalışmaların nedensellik ilişkisi kurmadığı ilişki boyutta kaldıkları (Cabras vd., 2017; Nguyen, 2008; Ryan ve Kumar, 2005), veya pozitif duygudurum ve negatif duygudurumun affetme üzerindeki etkisini kıyaslamadığı saptanmaktadır (Marks vd., 2013).

Affetmenin bireyler üzerindeki olumlu etkileri göz önünde bulundurulduğunda, bu süreci etkileyen değişkenlerin araştırılması önemlidir. Cinsiyet benzerliği ve duygudurum kavramlarının affetme üzerindeki etkisini inceleyen çalışmaların yetersizliği sebebiyle bu çalışma ile literatürdeki boşluğa katkı sağlanması amaçlanmaktadır. İlgili

çalışma kişilerin hemcinslerine mi karşı cinslerine mi yönelik daha affedici olduklarını ortaya çıkarmanın yanında pozitif duygudurumdayken mi negatif duygudurumdayken mi daha affedici olacaklarını nedensellik ilişkisi kurarak ortaya çıkaracaktır.

Araştırmanın hipotezleri aşağıda verilmiştir:

H1: Bireyin nezaketsiz davranış karşısında affetme eğilimi hemcinslerine karşı cinslerine kıyasla daha fazladır.

H2: Bireyin nezaketsiz davranış karşısında affetme eğilimi pozitif duygudurumdayken negatif duyguduruma kıyasla daha fazladır.

H3: Duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme eğilimi üzerinde ortak bir etkisi bulunmaktadır. Birey pozitif duygudurumdayken ve affedeceği kişi hem cinsi iken en yüksek affetme eğilimini göstermektedir.

BİRİNCİ ÇALIŞMA

Yöntem

Bu bölüm yapılan ilk çalışmanın deseni, katılımcılar, veri toplama araçları, işlem ve analiz kısımları hakkında bilgiler sunacaktır.

Desen

Çalışma 2x2'lik desen kullanılarak yapılmıştır. Duygudurum değişkeni pozitif ve negatif duygudurum olarak iki koşulda incelenmiş, cinsiyet benzerliği değişkeni ise hemcins, karşı cins koşullarına ayrılmıştır. Koşulların dağılımı tablo 1'de verilmiştir.

Katılımcılar

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bir üniversitedeki öğrencilerden kolay örnekleme yoluyla seçilen katılımcılar seçkisiz atama yöntemi ile 4 gruba atanmışlardır. Katılımcılar ağırlıklı olarak PDR bölümü öğrencileri olmak üzere genellikle eğitim fakültesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Çalışmanın gönüllülük esasına dayalı olduğu katılımcılara bildirilmiş, gönüllü olan katılımcılarla çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya devam eden 380 katılımcı 18 ile 36 yaş aralığında iken (Ort= 21.5), %79,7'si kadın, %20,3'ü erkektir. Katılımcıların koşullara göre dağılımları tablo 2 de gösterilmektedir.

Tablo 1: Birinci Çalışmanın Deseni

	Pozitif Duygudurum	Negatif Duygudurum
Hemcins	Grup 1	Grup 3
Karşı cins	Grup 2	Grup 4

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi ve Onam Formu: İlk olarak araştırma ve araştırmacı ile ilgili bilgilerin bulunduğu bilgilendirme formu ve katılımcıların gönüllü olarak çalışmaya katıldıklarını belirttikleri onam formu yer almaktadır. Yaş cinsiyet ilişki durumu gibi katılımcıların genel bilgilerini almak amacıyla demografik bilgi formu onam formunu takip etmektedir.

Duygudurum Manipülasyonu: Duygudurumu pozitif ve negatif olarak manipüle etmek amacıyla gülen ve ağlayan, yargıcılar tarafından 11'li likert tipi ölçekte değerlendirilmiş bebek resimleri kullanılmıştır. Resimler yapay zeka ile oluşturulmuştur. Gülen bebek resimleri pozitif duygudurum koşulu olan grup 1 ve 2'ye uygulanırken ağlayan bebek resmi negatif duygudurum koşulu olan grup 3 ve 4'e uygulanmıştır. Gülen bebek resminin devamında katılımcılardan neşeli iyimser enerjik hareketli kelimeleri hakkında akıllarına ilk gelen kelimeleri yazmaları istenerek pozitif duygudurum manipülasyonuna devam edilmiştir. Negatif koşullar için ise ağlayan bebek resminden sonra üzüntü, karamsar, çökkün, durgun kelimeleri ile ilgili akıllarına gelen ilk kelimeleri yazmaları istenmiştir.

Duygudurum Ölçümü: Duygudurum manipülasyonundan sonrasında katılımcılara duygudurumlarını ölçmek amacıyla "Kendinizi şu anda nasıl hissediyorsunuz?" sorusu yöneltilmiş ve duygudurumlarını 0'dan 10'a kadar (0=hiç mutlu değil, 10= çok mutlu) likert tipi ölçekte derecelendirmeleri istenmiştir.

Nezaketsiz Davranış Senaryosu ve Affedicilik Ölçümü: Katılımcılara market sırasında beklerken birinin önüne geçtiği bir senaryo yöneltilmiştir. Öne geçen kişinin kadın veya erkek olduğu iki tip senaryo kullanılmış; hemcins koşullarındaki kadın katılımcılara öne geçen kişinin kadın olduğu erkek katılımcılara ise öne geçen kişinin erkek olduğu senaryo yöneltilirken, karşı cins koşullarındaki kadın katılımcılara öne geçen kişinin erkek olduğu erkek katılımcılara ise öne geçen kişinin kadın olduğu senaryo yöneltilmiştir. Senaryoyu okuyan katılımcılar "Yapılan bu davranış sizi ne kadar rahatsız etti? Yapılan bu davranış sizi ne kadar öfkelenirdi?, Yapılan bu davranış, karşısında

ne derece tiksinti duyduunuz?” sorularını sırasıyla 11’li likert tipi ölçekte yanıtlamışlardır. Bu soruların senaryonun etkisini güçlendirmesi beklenmektedir. Ardından katılımcılar, 0’dan 10’a kadar (0=asla affetmem, 10= kesinlikle affederim) 11’li likert tipi ölçekte nezaketsiz davranışta bulunan kişiyi ne derece affedeceklerini belirtmişlerdir.

İşlem

Katılımcılar Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir üniversitenin eğitim fakültesi öğrencilerinden kolay örneklemeye yolu ile seçilmiş ve 4 koşula seçkisiz atama yöntemi ile atanmıştır. Sınıf ortamında yapılan çalışma da ilk grubun sınıfta kalması diğer 3 grubun ise sırası ile belirtilen saatlerde sınıfa gelmesi söylenmiştir. Her gruba çalışma için 20 dakikalık süre ayrılmıştır.

İlk olarak pozitif duygudurum ve hemcins koşulundaki katılımcılar sınıfta test edilmiştir. Kadın katılımcılar için nezaketsiz davranışta bulunan kişinin kadın, erkek katılımcılar için ise nezaketsiz davranış uygulayan kişinin erkek olduğu formlar dağıtılmıştır. Katılımcılardan bilgilendirme formunu okumaları istenmiş ve çalışma ile ilgili soruları yanıtlanmıştır. Çalışmaya katılmaya gönüllü olup olmadıklarını soran onam formunu dolduran katılımcılardan gönüllü olanlar ile çalışmaya devam edilmiştir. Demografik bilgi formunu dolduran grup aynı anda formun duygudurum manipülasyonu kısmına geçmiş gülen bebek ile ilgili duygularını yazdıktan sonra pozitif, neşeli, iyimser, enerjik ve hareketli kelimeleri ile ilgili akıllarına gelen ilk kelimeleri yazmışlardır. Bu aşamanın en sonunda kendilerini nasıl hissettiklerini 11’li likert tipi ölçekte (0=hiç mutlu değil, 10=çok mutlu) belirtmişlerdir. Sonraki aşamada nezaketsiz davranış senaryosunu okuyan katılımcılar “Yapılan bu davranış sizi ne kadar rahatsız etti? Yapılan bu davranış sizi ne kadar öfkeli yaptı? Yapılan bu davranış karşısında ne derece tiksinti duyduunuz?” sorularını 11’li likert tipi ölçekle yanıtlamışlardır. Son aşama olarak senaryoda nezaketsiz davranış gerçekleştiren kişiyi ne derece affettiklerini 11’li likert tipi ölçekte yanıtlamış ve çalışmayı bitirmişlerdir.

Çalışmayı tamamlayan Grup 1 sınıftan ayrılmış ve 2. Grup sınıfa alınmıştır. Bu kez gruba pozitif duygudurum manipülasyonunun bulunduğu, kadın katılımcılar için nezaketsiz davranış uygulayan kişinin erkek, erkek katılımcılar için ise nezaketsiz davranış uygulayan kişinin kadın olduğu formlar dağıtılmıştır. Çalışmam 1. Grup ile aynı şekilde gerçekleşmiştir. Sonrasında sıra ile sınıfa alınan 3. ve 4. Grup üyelerine negatif duygudurum manipülasyonunun (ağlayan bebek ve üzüntü, karamsar, çökkün, durgun kelimeleri) bulunduğu formlar uygulanmıştır. Negatif duygudurum hemcins koşulu olan 3. Gruptaki kadın katılımcılara nezaketsiz davranışın aktörünün kadın, erkek katılımcılara ise nezaketsiz davranışın aktörünün erkek olduğu formlar uygulanırken; negatif duygudurum karşı cins koşulu olan 4. Gruptaki kadın katılımcılara aktörün erkek olduğu, erkek katılımcılara ise kadın olduğu formlar uygulanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

İlk olarak varyansların homojenliğini test etmek amacıyla Levene test yapılmış ve varyansların homojen olduğu bulgusuna ulaşılmıştır [$F(3, 377) = 0.03, p = .99$]. Nezaketsiz davranış senaryosunun etkisini güçlendirmek için ölçülen tiksinti, rahatsızlık ve öfke duyguları üzerinde duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin hem temel etkiler hem de ortak etki yönünden bir etkisi bulunamamıştır. Duygudurumun öfke üzerindeki etkisi incelendiğinde diğer değişkenlerden farklı olarak değerin istatistiksel olarak anlamlılığa çok yakın olduğu gözlenmiştir ancak etki kare değerinin düşük olması ilgili bulgunun kaydadeğer olmadığını göstermektedir [$F(1,378) = 3.71, p = .006, \eta^2 = .001$]. Bulgular tablo 2, 3 ve 4’te verilmiştir. Duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisini gözlemlemek amacıyla 2x2 ANOVA analizi uygulanmıştır. Uygulanan analiz sonucunda duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir düzeyde temel etkisi veya ortak etkisi olmadığı saptanmıştır. Bulgular tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 2: Tiksinti değişkeni için 2x2’lik ANOVA sonuçları

	sd(serbestlik derecesi)	F	p	η^2
Duygudurum (A)	1	0.33	0.56	0.001
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.03	0.86	0.00
AxB	1	3.07	0.08	0.01

Tablo 3: Rahatsızlık değişkeni için 2x2’lik ANOVA sonuçları

	sd(serbestlik derecesi)	F	p	η^2
Duygudurum (A)	1	0.16	0.69	0.00
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.05	0.82	0.00
AxB	1	0.69	0.41	0.002

Tablo 4: Öfke değişkeni için 2x2'lik ANOVA sonuçları

	<i>sd(serbestlik derecesi)</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>η²</i>
Duygudurum (A)	1	3.71	0.06	0.01
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.49	0.49	0.00
AxB	1	0.30	0.59	0.00

Tablo 5: Değişkenlerin affetme üzerindeki 2x2'lik ANOVA sonuçları

	<i>sd(serbestlik derecesi)</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	<i>η²</i>
Duygudurum (A)	1	2.37	0.13	0.01
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.00	0.96	0.00
AxB	1	1.76	0.19	0.00

Bireylerin hemcinslerine karşı cinslerine kıyasla daha affedici olduğu hipotezi literatürdeki birçok kuram ve çalışma ile desteklenmiştir (Byrne, 1971; Berkovich, 2018; Berry vd. 2005; Cornock, 2002; Crosby vd., 1990; DiBlasio, 2000; Elkins vd., 2001; Enright vd., 1996; Fincham vd, 2002; Hall ve Fincham, 2005; Hargrave, 1994; Kaya ve Orçan, 2019; Smith, 1998; Tajfel ve Turner, 1979; Toussaint ve Webb, 2005; Worthington vd., 2005). Ancak, ilgili çalışmanın bulguları hipotez ve literatürle ters düşmekte; bireylerin hemcinsleri ve karşı cinslerine yönelik olan affedicilikleri arasında anlamlı bir fark olmadığı gözlemlenmektedir.

Çalışmanın ikinci hipotezi olan pozitif duygudurumdaki katılımcıların negatif duygudurumdaki katılımcılara göre daha affedici olduğu analiz sonucunda doğrulanmamıştır. Bu bulgu, hipotez ile paralellik gösteren literatürdeki birçok görüş ve çalışma ile ters düşmektedir (Cabras vd., 2017; Clore vd., 2014; Fehr vd., 2010; George ve Brief, 1992; Hirt vd., 1997; Marks, 2013; Nguyen, 2008; Ryan ve Kumar, 2005).

Aynı şekilde duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde ortak etkiye sahip olduğu hipotezi ile analiz sonuçları ters düşmekte ve anlamlı bir ortak etki olmadığı bulgusuna ulaşılmaktadır.

Bulguların literatür ile ters düşmesinin sebepleri olarak; çalışmanın yapıldığı kültürel bağlamda toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısının literatürdeki çalışmaların bulunduğu bağlamlardan farklılık göstermesi, örneklemin toplumda yüksek eğitim seviyesi sayılan üniversite öğrencilerinden oluşması, örneklemdaki cinsiyet dengesizliği gösterilebilir. Çalışmanın sınıf ortamında yapılmasının ve katılımcıların çoğunluğunun araştırmayı yürüten kişiyi önceden tanımasının araştırmanın bulgularını etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Katılımcılar sonraki gruplara araştırmanın içeriği hakkında bilgi vermemeleri konusunda uyarılmıştır. Ancak katılımcıların bu uyarıyı ne derece dikkate aldıkları denetlenememektedir. Katılımcıların araştırmanın içeriği hakkında önceden bilgi sahibi olmaları tehlikesi yanlışlık oluşturma tehlikesini arttırmaktadır.

Hipotezlerin desteklenmemiş olmasının olası nedenleri arasında, çalışmada kullanılan nezaketsiz davranış senaryosunun eksik kaldığı düşünülmektedir. Senaryoda bireylere yöneltilen durumun toplumda sıkça karşılaşılan bir durum olması, market sırasında beklerken birilerinin önüne geçtiğini hayal etmeleri bireylerin günlük hayatlarında sıkça karşılaşılabilecekleri bir durum olmakla birlikte hayatlarında marjinal bir etki yaratmamaktadır. Bu sebeple kullanılan senaryonun bireylerin günlük hayatlarında sürekli karşılarına çıkmayan ve normalleştirilmemiş bir senaryo olmasının yanında davranışın birey üzerinde negatif bir etki yaratacak güçte olması gerektiği düşünülmektedir. İkinci çalışmada bahsedilen kriterleri karşılayan bir senaryo kullanılacaktır.

İKİNCİ ÇALIŞMA

Yöntem

Bu bölümde katılımcılar, veri toplama araçları kısımları üzerinde yapılan değişiklikler sunulacaktır. Desen, hipotezler ve işlem bölümlerinde değişiklik yapılmamıştır.

Katılımcılar

Çalışmanın gerekli örneklem sayısını belirlemek için GPower 3.1.9.7 yazılım uygulaması (Faul vd., 2009) kullanılmıştır. Orta etki büyüklüğü tespit etmek amaçlanmış ve 77 kişilik bir örneklem ihtiyacı duyulduğu gözlemlenmiştir ($\alpha = .05$, $\beta = .95$). Ancak gerekli örneklem sayısına zaman kısıtlılığı sebebiyle ulaşılamamıştır. İlk çalışmaya dahil olan katılımcılar dışarda bırakılarak kolay örneklem yolu ile aynı üniversiteden yine eğitim fakültesinden 70 kişi seçilmiş ve 4 gruba seçkisiz atama ile atanmışlardır. Katılımcıların yaş aralığı 20 ile 37 arasında değişim göstermektedir (Ort= 22.8) %90'ı kadın %10'u erkek olan katılımcıların koşullara göre dağılımı tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Katılımcıların Koşullara Göre Dağılımları

	Pozitif Duygudurum	Negatif Duygudurum
Hemcins	21	17
Karşı cins	18	14

Veri Toplama Araçları

Nezaketsiz Davranış Senaryosu ve Affedicilik Ölçümü: Önceki çalışmada kullanılan kasa sırasında birinin önüne geçmesi senaryosu yerine katılımcı için daha kritik olabilecek bir senaryo oluşturulmuştur. Nezaketsiz davranışın aktörünü ne derece affedeceklerini soran sorunun derecelendirme kısmındaki ifadeler değiştirilerek daha güçlü hale getirmek amaçlanmıştır (0=asla affetmem 1=kesinlikle affederim" ifadeleri yerine "0= hiç 1=kesinlikle).

Bulgular ve Tartışma

Varyansların homojenliğini test etmek amacıyla yapılan Levene test varyansların homojen olduğunu göstermektedir [$F(3, 67) = 1.61, p = .19$]. Nezaketsiz davranış senaryosunun etkisini güçlendirmek için ölçülen tiksinti, rahatsızlık ve öfke duyguları üzerinde duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin hem temel etkiler hem de ortak etki yönünden bir etkisi bulunamamıştır. Bulgular tablo 7, 8 ve 9'da verilmiştir. Duygudurum ve cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde etkisi olup olmadığını saptamak amacıyla 2x2 ANOVA analizi yapılmış cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde temel etkisi bulunamamış [$F(1, 68) = 0.02, p = .890$] fakat duygudurumun affetme üzerinde temel etkisi bulunmuştur [$F(1, 68) = 6.78, p = .011$]. Değişkenlerin ortak etkisi ilk çalışma ile paralel olarak anlamlı bulunamamıştır [$F(1, 68) = 0.02, p = .896$]. Pozitif duygudurumdaki katılımcıların affetme ortalamalarının negatif duygudurumdaki katılımcılardan yüksek olduğu gözlenmiş ve pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylere göre daha affedici oldukları saptanmıştır. ANOVA analizinin sonuçları ve katılımcıların koşullara göre affetme ortalamaları Tablo 10 ve 11'de verilmiştir.

Tablo 7: Tiksinti değişkeni için 2x2'lik ANOVA sonuçları

	sd(serbestlik derecesi)	F	p	η^2
Duygudurum (A)	1	0.59	0.45	0.01
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.01	0.91	0.00
AxB	1	0.11	0.74	0.00

Tablo 8: Rahatsızlık değişkeni için 2x2'lik ANOVA sonuçları

	sd(serbestlik derecesi)	F	p	η^2
Duygudurum (A)	1	0.82	0.368	0.01
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.29	0.589	0.00
AxB	1	0.03	0.868	0.00

Tablo 9: Öfke değişkeni için 2x2'lik ANOVA sonuçları

	sd(serbestlik derecesi)	F	p	η^2
Duygudurum (A)	1	0.93	0.34	0.01
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.09	0.763	0.00
AxB	1	0.39	0.703	0.00

Tablo 10: Değişkenlerin affetme üzerindeki 2x2'lik ANOVA sonuçları

	sd(serbestlik derecesi)	F	p	η^2
Duygudurum (A)	1	6.78	0.011	0.09
Cinsiyet Benzerliği (B)	1	0.02	0.890	0.00
AxB	1	0.02	0.896	0.00

Tablo 11: Katılımcıların koşullara göre affetme ortalamaları

Koşullar		N	Ortalama
Pozitif duygudurum	Hemcins	21	5.33
	Karşıcins	18	5.17
	Toplam	39	5.26
Negatif duygudurum	Hemcins	17	3.65
	Karşıcins	14	3.64
	Toplam	31	3.65

Birinci çalışma ile paralel olarak bu çalışmanın bulguları birinci ve üçüncü hipotezle aynı zamanda literatürdeki kuram, görüş ve çalışmalar ile ters düşmektedir (Byrne, 1971; Berkovich, 2018; Berry vd. 2005; Cornock, 2002; Crosby vd., 1990; DiBlasio, 2000; Elkins vd., 2001; Enright vd., 1996; Fincham vd, 2002; Hall ve Fincham, 2005;

Hargrave, 1994; Kaya ve Orçan, 2019; Smith, 1998; Tajfel ve Turner, 1979; Toussaint ve Webb, 2005; Worthington vd., 2005).

İkinci hipotez ise bu çalışmada doğrulanmıştır. Pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylere kıyasla daha affedici oldukları literatürde de desteklenmektedir (Cabras vd., 2017; Clore vd., 2014; Fehr vd., 2010; George ve Brief, 1992; Hirt vd., 1997; Marks, 2013; Nguyen, 2008; Ryan ve Kumar, 2005). Affetme ve duygudurum değişkenleri ile yapılan çalışmalar ne kadar bu ilişkiyi destekler nitelikte de olsa nedensellik ilişkisi kurmamaktadır. Bu sebeple ilgili çalışma manipülasyon kullanarak deneysel bir yöntem kullanmakta ve literatürdeki bu boşluğa önemli düzeyde katkıda bulunmaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

İki çalışma olarak gerçekleşen araştırmada bireylerin nezaketsiz davranış karşısında karşı cinslerine kıyasla hemcinslerine yönelik affetme eğilimlerinin daha yüksek olacağı, bireylerin pozitif duygudurumda iken negatif duyguduruma kıyasla daha affedici olacakları öngörülmüştür.

Bireylerin empati duyduğu kişilere yönelik daha affedici olacağı (DiBlasio, 2000; Enright vd., 1996; Hall ve Fincham, 2005; Hargrave, 1994; Worthington vd., 2005) ve kendilerine benzeyen insanlara karşı daha fazla empati geliştireceği literatürde kuramcılar tarafından belirtilmektedir (Hanson ve Mullis, 1985). Empati ile affetme arasındaki pozitif ilişkiyi destekler nitelikteki çalışmalar da araştırmalar da bireylerin hemcinslerine yönelik daha fazla affetme eğiliminde olacakları öngörüsünü güçlendirmektedir (Berry vd., 2005; Fincham vd., 2002; Kaya ve Orçan, 2019; Toussaint ve Webb, 2005). Ayrıca sosyal kimlik kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ve benzerlik çekim yaklaşımı (Byrne, 1971) bireylerin kendilerine benzeyen ve iç grup olarak gördükleri kişilere yönelik daha olumlu tutumlar içerisinde olacaklarını belirtmektedir. Cinsiyet benzerliği ve satın alma davranışları ve örgüt içerisindeki davranışlarını inceleyen çalışmalarda bireylerin hemcinslerine daha pozitif bir tutum içerisinde olduğunu desteklemektedir (Berkovich, 2018; Crosby vd., 1990; Elkins vd., 2001; Smith, 1998). Bahsedilen kuram ve görüşlerden yola çıkarak kişilerin hemcinslerine daha olumlu yaklaşacakları ve affetmeye karşı cinslerine kıyasla daha eğilimli olacakları söylenebilir. Cinsiyet benzerliği ve affetme arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışma da bu savı doğrulamakta bireylerin hemcinslerine yönelik affediciliklerinin daha fazla olduğunu göstermektedir (Cornock, 2002). Araştırmanın ilk hipotezi bahsedilen görüş, kuram ve çalışmalar ile paralellik göstermekte fakat bulgular her iki çalışmada da cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Literatürde bu bulguyu destekleyen cinsiyet benzerliği ve affetme davranışı arasında anlamlı bir ilişki olmadığını gösteren çalışmalar mevcuttur. Cinsiyet benzerliği ve satın alma davranışları ile ilgili yapılan çalışmaların bazılarında anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülürken cinsiyet benzerliğinin aile destek süpervizyonlarında destek olma düzeyi ile bir ilişkisi olup olmadığını araştıran bir çalışmada anlamlı bir ilişki bulunmadığı gözlenmiştir (Dwyer vd., 1998; Foley vd., 2006; Graves ve Powell, 1995).

İlgili çalışmada literatürdeki genel bağlamın aksine cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunamamasının olası sebepleri olarak, çalışmanın örnekleminin yüksek bir eğitim kademesi olan üniversite öğrencilerine uygulanması, günümüzde toplumsal cinsiyet eşitliği ve karşı cinsiyete karşı önyargıların azaltılmasına yönelik söylemlerin artması ve cinsiyet rollerine bakış açısının kültürden kültüre değişmesi gösterilebilir. Ayrıca iki çalışmanın da örnekleminde cinsiyet dengesizliği bulunmaktadır. Cinsiyet dengesizliğinin cinsiyet benzerliği değişkeninin etkisini maskeleyiş olabileceği düşünülmektedir. Bu da alanyazın ile birinci hipotezin ters düşmesinin olası sebepleri arasındadır.

Pozitif duygudurumdaki bireylerin negatif duygudurumdaki bireylere göre daha affedici olacakları öngörüsü literatürdeki birçok görüş ve araştırma ile paralellik göstermektedir. Kişilerin algıları üzerinde duygudurumlarının etkili olduğu ve bireylerin olumlu duygudurumdayken çevrelerini negatif duygudurumda oldukları duruma kıyasla daha olumlu algıladıkları Clore vd. (2014) tarafından belirtilmektedir. Bu görüşten yola çıkarak pozitif duygudurumdaki kişilerin nezaketsiz davranışı negatif duygudurumdaki kişilere göre daha olumlu algılayacakları ve affediciliklerinin artacağı söylenebilir. George ve Brief (1992)'e göre ise olumlu duygudurumdaki bireyler olumlu davranış sergilemeye daha yatkındır; dolayısıyla olumlu duygudurumdaki bireyler olumlu davranış olan affetme davranışını göstermeye daha yatkın olacaklardır. Fehr vd. (2010) olumlu duygudurumdaki bireylerin affetmeye olumsuz duygudurumdaki bireylerin ise affetmemeye daha yatkın olduğunu belirterek bu görüşleri desteklemektedir. Faydacı durumsallık kuramı (Hirt vd., 1997) da olumlu duygudurumdaki bireylerin var olan duygudurumlarını korumaya meyilli olduklarını savunarak olumlu duygudurumdaki bireyin bunu korumak için affetme davranışına yöneleceğini desteklemektedir.

Affetme ile duygudurum arasındaki ilişkiyi araştıran çalışma sayısı literatürde sınırlı yer bulmaktadır. Ancak var olan çalışmalar iki değişken arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir (Cabras vd., 2017; Marks vd., 2013; Nguyen, 2008; Ryan ve Kumar, 2013). Nguyen (2008)'in çalışması duygudurumun affetme üzerindeki etkisini araştırmak

amacıyla yapılmış pozitif duygudurum koşulundaki affetme ortalamalarının negatif duygudurum koşulundaki ortalamalara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüne rağmen Manipülasyon gereci olarak kullanılan resimlerde katılımcılarda oluşturduğu duygudurum örüntüleri konusunda belirsizlik saptanması sebebiyle nedensellik ilişkisi kurulamamıştır. Marks vd. (2013)'nin çalışmasında ise nötr ve negatif duygudurum koşulları kullanılarak duygudurumun affetme üzerindeki etkisi araştırılmış ancak pozitif duygudurum koşulu çalışmaya dahil edilmemiştir. Cabras vd. (2017), Ryan ve Kumar (2005) tarafından yapılan çalışmalarda ise gruplar arası farkı ele alınmamış sadece değişkenler arası ilişkiyi araştırarak ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Birinci çalışmanın bulguları literatür ile ters düşmekte ve iki değişken arasındaki anlamlı ilişkiyi doğrulamamaktadır. İlk çalışmada kullanılan senaryonun günlük hayatın içerisinde normalleşmiş olabileceği ve katılımcılar üzerinde yeteri kadar bir etki oluşturmamış olabileceği düşünülerek daha güçlü bir senaryo ile çalışma yenilenmiştir. İkinci çalışmada uygulanan bir diğer değişiklik ise nezaketsiz davranışı uygulayan kişiyi ne derece affettiklerini soran sorunun cevap kısmında kullanılan "0=asla affetmem 1=kesinlikle affederim" ifadelerinin "0=hiç 1=kesinlikle" ifadeleriyle değiştirilmesidir. Bu değişikliğin amacı hiçlik ifadesiyle affetme davranışının gerçekleşmediğini vurgulamaktır. İkinci çalışmanın bulguları literatürdeki iki değişken arasındaki ilişki olduğuna dair bulguları doğrulamamış, manipülasyon kullanarak nedensellik ilişkisi kurmakta ve pozitif duygudurum ile negatif duygudurum koşulları arasında affetme yönünden anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, literatürdeki çalışmalara katkı sağlamaktadır.

Bireylerin pozitif duygudurumda olduğu ve nezaketsiz davranışı uygulayan kişinin hemcinsi olduğu koşulun diğer koşullardaki bireylere kıyasla daha affedici olacağı öngörülmüştür. Pozitif duygudurumdaki bireylerin daha affedici olacağı literatürdeki kuram ve görüşler çerçevesinde beklenen bir durumdur (Clare vd., 2014; Fehr vd., 2010; George ve Brief, 1992; Hirt vd., 1997). Bu beklenti literatürdeki çalışmalarla da desteklenmektedir. Ayrıca bireylerin kendilerine benzeyen kişilere daha olumlu yaklaştıkları ve dolayısıyla hemcinslerine karşı daha affedici olacakları da sosyal kimlik kuramı ve benzerlik çekim yaklaşımı ile desteklenmektedir (Byrne, 1971; Tajfel ve Turner, 1979). Bireylerin empati duyduğu kişilere yönelik daha yüksek düzeyde affediciliğe sahip olacakları affetme kuramlarıyla tutarlıdır (DiBlasio, 2000; Enright vd., 1996; Hall ve Fincham, 2005; Hargrave, 1994; Worthington vd., 2005). Ancak ilgili çalışmanın bulguları ortak etki hipotezini desteklememiştir. Bunun sebebi çalışmanın yapıldığı bağlamda toplumsal cinsiyet rollerine bakış açısı ile ilgili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmadaki cinsiyet dengesizliği, örneklem yetersizliği, çalışmanın sınıf ortamında yapılması gibi sınırlılıklar çalışmanın bulgularını etkilemiş olabilir.

Sonuç olarak, cinsiyet benzerliği ve duygudurumun affetme üzerindeki etkisini inceleyen bu araştırmanın iki çalışmasında da cinsiyet benzerliğinin affetme üzerinde bir etkisi gözlenmemiştir. Ancak duygudurumun affetme üzerindeki etkisi konusunda ilk çalışmada anlamlı bir etki bulunamamışken ikinci çalışmada pozitif duygudurum koşulundaki bireylerin negatif duygudurum koşulundaki bireylere kıyasla daha affedici oldukları bulgusuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada affetme eğilimi, tek maddelik bir ölçüm aracı ile değerlendirilmiştir. Bu tercihin temel gerekçesi, araştırmanın doğası gereği katılımcıların zamanını verimli kullanmak ve ölçme araçlarının toplam uzunluğunu sınırlı tutarak yanıltıcı yorgunluğunu azaltmaktır. Ayrıca, tek maddelik ölçüm araçları, özellikle belirli ve tekil bir kavramı ölçmeye yönelik olduğunda, geçerli ve pratik bir alternatif sunabilmektedir.

Affetme gibi bireyin içsel ve öznel değerlendirmesine dayalı psikolojik bir yapıyı ölçmek için kullanılan açık ve doğrudan bir ifade, katılımcıların içgörüsünü etkili biçimde yansıtmalarına olanak tanımaktadır. Nitekim, Lucas ve Donnellan (2012), özsaygı ve yaşam doyumu gibi yapılar için geliştirilen tek maddelik ölçeklerin, çok maddeli ölçeklerle yüksek düzeyde korelasyon gösterdiğini ve güvenilir sonuçlar sunduğunu belirtmiştir.

Bununla birlikte, ülkemizde geliştirilen ya da Türkçeye uyarlanan bazı affetme ölçeklerinin yapısında yer alan maddelerin doğrudan affetme davranışını değil, affetme ile ilişkili başka kavramları (örneğin uzlaşma, ilişkiyi sürdürme, güven yeniden inşa etme) ölçmeye daha yatkın olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, bazı ölçeklerde yer alan "Onunla yeniden iyi ilişkiler kurmaya çalışırım" ya da "Aramızdaki ilişkiyi düzeltmek isterim" gibi ifadeler affetme davranışını doğrudan ölçmekten ziyade, affetme sonrası ilişkisel bir eylemi (barışma veya uzlaşma) yansıtmaktadır. Oysa affetme, bireyin içsel olarak yaşadığı bir süreci ifade eder ve her zaman barışmayı ya da ilişkiyi sürdürmeyi kapsamak zorunda değildir (Exline, Worthington, Hill & McCullough, 2003).

Bu nedenle, çalışmamızda affetmeyi daha doğrudan, sade ve kavramsal olarak net bir biçimde değerlendirmek amacıyla tek maddelik bir ölçüm tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, affetmenin içsel yönünü anlamaya odaklanarak, ilişkisel eylemlerden bağımsız bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın işlem kısmında grupların sıra ile sınıf ortamına alınması çalışmayı bitiren grupların kendilerinden sonraki gruplara araştırmanın içeriği hakkında bilgi verip vermedikleri denetlenememektedir. Bu durum çalışmanın sınırlılıklarından birini oluşturmakta ve daha sonraki çalışmaların tüm katılımcılara aynı anda deneyi uygulaması önerilmektedir. Ayrıca deney bireysel test odalarında veya çevrimiçi platformda tekrarlanabilir.

Katılımcıların çoğunluğunun araştırmacıyı önceden tanınması ve araştırmacının deney süresince yanlarında olması, katılımcıların formları araştırmacıyı memnun edecek şekilde doldurmuş olabilecekleri tehlikesini oluşturmaktadır. Gelecekteki çalışmalar bu sınırlılığı ortadan kaldırmak amacıyla katılımcıların hiç tanımadığı biri ile gerçekleştirilebilir.

İkinci çalışmada örneklem sayısının göreceli olarak düşük olması çalışmanın bir başka sınırlılığını oluşturmaktadır. Zaman ve kaynak yetersizliği sebebiyle gerçekleşen bu durumun çalışmanın bulgularını etkilemiş olabileceği düşünülmekte ve çalışmanın daha büyük örneklemelerde tekrarlanması önerilmektedir.

Katılımcıların çoğunluğunun kadınlardan oluşması prososyal davranışı aktive etmiş ve olası etkileri maskeleyebilir. Bu sebeple gelecek araştırmaların cinsiyet dengesini sağlaması veya cinsiyet değişkenini kontrol etmesi önerilmektedir.

Örneklemin Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir üniversiteden oluşması çalışmanın farklı bölge, yaş aralıkları ve eğitim seviyelerine genellenmesini zorlaştırmaktadır. Bu sebeple çalışmanın farklı eğitim düzeylerinde, kültürel bağlamlarda ve yaş aralıklarında tekrar edilmesi önerilmektedir.

Cinsiyet rollerine bakış açıları ve bunun kültürden kültüre değişkenlik gösterebileceği cinsiyet benzerliğinin affetme üzerindeki etkisini araştırırken göz önüne alınmamıştır. Bu sebeple sonraki çalışmaların bu değişkenleri kontrol etmesi önerilebilir.

Duygudurumun affetme üzerindeki etkisi incelenirken 2 adet duygudurum koşulu kullanılmış nötr koşul çalışmaya dahil edilmemiştir. Sonraki çalışmalar nötr koşulu da ekleyerek duygudurum manipülasyonuna maruz kalmayan katılımcılar ile pozitif ve negatif duygudurum manipülasyonuna maruz kalan katılımcıların affetme düzeylerini karşılaştırarak bu sınırlılığı ortadan kaldırabilir. Ayrıca araştırmacıların, duygudurumun zaman içindeki etkileri ve affetme motivasyonlarını içeren uzunlamasına çalışmalar yapmaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, K. (2019). *Akdeniz ve Ege Bölgesinde alkol kullananların psikolojik semptomları ve pozitif venegatif duygu durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

AlAmmar, W.A., Albeesh, F.H. & Khattab, R.Y. (2020). Food and mood: The corresponsive effect. *Current nutrition reports*, 9(3), 296-308.

Ata, R. (2019). *Akdeniz ve Ege bölgesinde madde kullanımı olan bireylerde aleksitimi ve pozitif-negatif duygudurum ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

Berkovich, I. (2018). Effects of principal-teacher gender similarity on teacher's trust and organizational commitment. *Sex Roles*, 78, 561-572.

Berry, J. W., Worthington Jr, E. L., O'Connor, L. E., Parrott III, L. & Wade, N. G. (2005). Forgivingness, vengeful rumination, and affective traits. *Journal of Personality*, 73(1), 183-226.

Brown, R. P. (2003). Measuring individual differences in the tendency to forgive: Construct validity and links with depression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(6), 759-771.

Byrne, D. (1971). *The attraction paradigm*. New York, NY: Academic Press.

Bugay, A. ve Demir, A. (2011). Hataya ilişkin özelliklerin başkalarını affetmeyi yordaması. *Turkish Psychological Counseling ve Guidance Journal*, 4(35).

Cabras, C., Loi, G., Sechi, C. & Mondo, M. (2017). Relationship amongst mood, propensity to forgive, and mental-health problems in female Italian adolescents. *Mental Health, Religion ve Culture*, 20(8), 800-811.

Clore, G.L., Schwarz, N. ve Conway, M. (2014). Affective causes and consequences of social information processing. In *Handbook of Social Cognition* (pp. 323-418). Psychology Press.

Cornock, B.L. (2002). *Forgiveness in everyday life: An examination of gender similarities and differences* [Master's Thesis]. University of Windsor.

- Crosby, L.A., Evans, K.R. & Cowles, D. (1990). Relationship quality in services selling: an interpersonal influence perspective. *Journal of Marketing*, 54(3), 68-81.
- DiBlasio, F.A. (2000). Decision-based forgiveness treatment in cases of marital infidelity. *Psychotherapy: Theory, research, practice, Training*, 37(2), 149-158.
- Dwyer, S., Orlando, R. & Shepherd, C.D. (1998). An exploratory study of gender and age matching in the salesperson-prospective customer dyad: Testing similarity-performance predictions. *Journal of Personal Selling ve Sales Management*, 18(4), 55-69.
- Elkins, T.J., Phillips, J.S., Konopaske, R. & Townsend, J. (2001). Evaluating gender discrimination claims: Is there a gender similarity bias? *Sex Roles*, 44, 1-15.
- Enright, R.D. & The Human Development Study Group (1996). Counseling within the forgiveness friad: On forgiving, receiving, forgiveness and self-forgiveness. *Counseling and Values*, 4, 107-126.
- Enright, R.D. & Coyle, C.T. (1998). Researching the process model of forgiveness within psychological interventions. In E.L. Worthington Jr. (Ed.), *Dimensions of forgiveness: Psychological research and theological perspectives* (pp. 139-161). Philadelphia: Templeton Foundation Press.
- Enright, R.D. & North, J. (1998). Introducing forgiveness. *Exploring Forgiveness*, 3-8.
- Enright, R.D., Freedman, S. & Rique, J. (1998). The psychology of interpersonal forgiveness. In R.D. Enright ve J. North (Eds.), *Exploring forgiveness* (pp. 46-63). Madison: University of Wisconsin Press.
- Exline, J. J., Worthington, E. L., Hill, P., & McCullough, M. E. (2003). Forgiveness and justice: A research agenda for social and personality psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 7(4), 337-348.
- Fehr, R., Gelfand, M.J. & Nag, M. (2010). The road to forgiveness: A meta-analytic synthesis of its situational and dispositional correlates. *Psychological Bulletin*, 136(5), 894.
- Fincham, F.D., Paleari, F.G. & Regalia, C. (2002). Forgiveness in marriage: The role of relationship quality, attributions, and empathy. *Personal Relationships*, 9(1), 27-37.
- Foley, S., Linnehan, F., Greenhaus, J. H. & Weer, C. H. (2006). The impact of gender similarity, racial similarity, and work culture on family-supportive supervision. *Group ve Organization Management*, 31(4), 420-441.
- George, J. M. & Brief, A. P. (1992). Feeling good-doing good: A conceptual analysis of the mood at work-organizational spontaneity relationship. *Psychological Bulletin*, 112(2), 310.
- Graves, L. M. & Powell, G. N. (1995). The effect of sex similarity on recruiter's Evaluations of actual applicants: A test of the similarity attraction paradigm. *Personnel Psychology*, 48(1), 85-98.
- Hall, J.H. & Fincham, F.D. (2005). Self-forgiveness: The stepchild of forgiveness research. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(5), 621-637.
- Hanson, R.A. & Mullis, R.L. (1985). Age and gender differences in empathy and moral reasoning among adolescents. *Child Study Journal*, 15(3), 181-188.
- Hargrave, T.D. (1994). Families and forgiveness: A theoretical and therapeutic framework. *The Family Journal*, 2(4), 339-348.
- Hirt, E.R., Levine, G.M., McDonald, H.E., Melton, R.J. & Martin, L.L. (1997). The role of mood in quantitative and qualitative aspects of performance: Single or multiple mechanisms? *Journal of Experimental Social Psychology*, 33(6), 602-629.
- Holmgren, M.R. (1998). Self-forgiveness and responsible moral agency. *J. Value Inquiry*, 32, 75.
- Kaya, Ö.S. & Orçan, F. (2019). Mutluluğun empati, affetme ve yaşam doyumu arasındaki aracı rolü: Bir yol analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 540-554.
- Kocaman, E. (2019). *Batı marmara bölgesinde sigara bağımlılığı bulunan bireylerin pozitif ve negatif duygudurumlarıyla psikolojik semptomları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Lucas, R. E., & Donnellan, M. B. (2012). Estimating the reliability of single-item life satisfaction measures: Results from four national panel studies. *Social Indicators Research*, 105(3), 323-331.

- Marks, M.J., Trafimow, D., Busche, L.K. & Oates, K.N. (2013). A function of forgiveness: Exploring the relationship between negative mood and forgiving. *Sage Open*, 3(4), 2158244013507267.
- McCullough, M.E., Worthington, E.L.Jr. & Rachal, K.C. (1997). Interpersonal forgiving in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 321–336. doi: 10.1037/0022-3514.73.2.321
- Nguyen, A. (2008). *Forgiveness: What's mood got to do with it?* [Master's Thesis]. California State Polytechnic University.
- Pine, R., Fleming, T., McCallum, S. & Sutcliffe, K. (2020). The effects of casual videogames on anxiety, depression, stress, and low mood: A systematic review. *Games for Health Journal*, 9(4), 255-264.
- Rowell, P.C., Cashwell, C.S. & Zambrowicz, R. (2020). Calm in the storm: The influence of spirituality, dispositional forgiveness, and God concept on anxiety. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 22(3), 240-251.
- Ryan, R.B. & Kumar, V.K. (2005). Willingness to forgive: Relationships with mood, anxiety and severity of symptoms. *Mental Health, Religion ve Culture*, 8(1), 13-16.
- Scobie, E.D. & Scobie, G.E.W. (1998). Damaging events: the perceived need for forgiveness. *Journal for The Theory of Social Behaviour*, 28, 373–401.
- Short, M.A., Booth, S.A., Omar, O., Ostlundh, L. & Arora, T. (2020). The relationship between sleep duration and mood in adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Sleep Medicine Reviews*, 52, 101311.
- Sürmeli, B. (2019). *Doğu Anadolu bölgesinde sigara bağımlılığı bulunan bireylerin pozitif ve negatif duygudurumlarıyla ve kişisel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Master's thesis], Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Smith, J.B. (1998). Buyer–seller relationships: Similarity, relationship management, and quality. *Psychology ve Marketing*, 15(1), 3-21.
- Tangney, J.P., Boone, A.L. & Dearing, R. (2007). Forgiving the self: Conceptual issues and empirical findings. In *Handbook of Forgiveness* (pp. 167-182). Routledge. doi: 10.4324/ 9780203955673.CH10
- Thompson, L.Y., Snyder, C.R., Hoffman, L., Michael, S.T., Rasmussen, H.N., Billings, L.S. & Roberts, D.E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, 73(2), 313-360. doi: 10.1111/j.1467-6494.2005.00311.x.
- Toussaint, L. & Webb, J.R. (2005). Theoretical and empirical connections between forgiveness, mental health, and well-being. *Handbook of Forgiveness*, 349-362.
- Tse, W.S. & Yip, T.H. (2009). Relationship among dispositional forgiveness of others, interpersonal adjustment and psychological well-being: Implication for interpersonal theory of depression. *Personality and Individual Differences*, 46, 365-368.
- Turner, J.C., Brown, R.J. & Tajfel, H. (1979). Social comparison and group interest in ingroup favouritism. *European Journal of Social Psychology*, 9(2), 187-204.
- Worthington, E.L., Jr., Mazzeo, S.E. & Canter, D.E. (2005). Forgiveness-promoting approach: Helping clients reach forgiveness through using a longer model that teaches reconciliation. In L. Sperry ve E.P. Shafranske (Eds.), *Spiritually oriented psychotherapy* (pp. 235–257). American Psychological Association.
- Yılmaz, K. (2019). *Batı Marmara bölgesinde sosyal medya bağımlılığı bulunan bireylerin pozitif ve negatif duygudurumlarının incelenmesi* [Master's thesis], Sosyal Bilimler Enstitüsü.